

Knoz, Tomáš

Vklady moravských konfiskátů do zemských desek (1625-1640)

In: Knoz, Tomáš. *Pobělohorské konfiskace : moravský průběh, střeoevropské souvislosti, obecné aspekty*. Vyd. 1. Brno: Matice moravská, 2006, pp. [287]-305

ISBN 8086488349 (Matice moravská)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/123624>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Vklady moravských konfiskátů do zemských desek (1625–1636)

Aby mohl být proces pobělohorských konfiskací zcela dokončen, musel být na základě příslušného císařského patentu pozemkový majetek v souladu se zemským právem vložen novým držitelům do zemských desek. Jedině tímto způsobem totiž mohly být veškeré provedené změny právně zakončeny a jenom tak mohly být stabilizovány hospodářské i společenské poměry v zemi. Císař Ferdinand II. tento postup zvolil v souladu se svou taktikou, jež měla vyvolat zdání návratu k předbělohorským poměrům.⁶⁷²

Znovuotevření zemských desek moravských

Na rozdíl od situace v Čechách, kde se v omezené míře intabulovalo i v průběhu stavovského povstání a kde zemské desky neotvíraly pouze v letech 1620 až 1622, došlo totiž na Moravě po skončení stavovského povstání k poněkud delšímu přerušení práce úřadu zemských desek, a to do roku 1625.⁶⁷³ Znovu byly desky otevřeny přibližně ve stejné době, jako došlo k „obnovení“ majetkové držby vydáním konfiskačního protokolu, k obnově úřadu zemského hejtmána, k opětovnému svolání zemského sněmu a konec konců také k „obnově“ vlády v zemi prostřednictvím nového zemského zřízení, tedy zhruba v polovině dvacátých let 17. století. Lze doložit, že v rozporu s formulacemi uvedených pramenů, kladoucími důraz na kontinuitu s předbělohorským obdobím, se zásady moravského zemského práva a s nimi také smysl zápisů do zemských desek dosti radikálně změnily.⁶⁷⁴ Především v tom, že od dvacátých let (před i po vydání

---

(672) BURDOVÁ, P.: *Desky zemské*. SAP 43, 1993, s. 347–440. O problému kontinuity v moravském zemském právu, propojující období před a po roce 1620 DAVID, J.: *Moravské zemské sněmy za třicetileté války*, s. 4.

(673) BURDOVÁ, P.: *Desky zemské v období třicetileté války*, s. 84–87, zde s. 84. Podle Burdové nejsou zprávy o činnosti úřadu zemských desek v průběhu první poloviny 17. století dostatečné. I v letech 1620–1622 se však alespoň provizorně majetkové převody v Českém království zapisovaly, a sice do zvláštních kvaternů v domě Humprechta Čermína z Chudenic. Po otevření zemských desek roku 1622 do nich byly veškeré vklady příslušným písařem kaligraficky opsány. O opětném otevření zemský desek na Moravě, jež má být součástí „normalizace právního stavu“ v zemi DAVID, J.: *Moravské zemské sněmy za třicetileté války*, s. 17–20.

(674) Podle textu Obnoveného zřízení zemského, který se verbálně hlásil ke kontinuitě s předbělohorským obdobím, měly být zemské desky i nadále vedeny ve dvou cúdách, brněnské a olomoucké, „tak jakž od starodávna bývalo“. V originálním německém textu „Die

Obnoveného zřízení zemského) si císař Ferdinand II. ponechal výlučné právo povolovat nebo zamítat jakékoliv zápisy do desek. Tímto způsobem, spolu s panovnickým právem udělovat či zamítat inkoláty a také spolu se zavedením výhradního panovnického práva jmenovat a odvolávat úředníky zemských desek, si císař Ferdinand II. pro sebe vyhradil absolutní kontrolu nad šlechtickým obyvatelstvem v zemi i nad jeho majetkem. Uvedenou tendenci ještě posílily příslušné pasáže textu Obnoveného zřízení zemského z roku 1628.⁶⁷⁵ Podle názoru Pavly Burdové to pak byla právě nařízení Obnoveného zřízení zemského, jež také v Čechách nejvíce přispěla ke zmiňovanému znovuootevření zemských desek a obnovení intabulační praxe.⁶⁷⁶

Land-Tafel solle eine zu Olmütz, die andere zu Brünn wie von alters herkommen gehalten werden und verbleiben". JIREČEK, H. (ED.): *Obnovené zřízení dědičného zemské markbrabství moravského*, hlava LXI, čl. 271, s. 234–235.

(675) KOCUREK, J.: *Kvatern majestátní z let 1642–1669*. Brno 2002 (diplomová práce uložená na Filozofické fakultě MU Brno), s. 6. V Obnoveném zřízení zemském se zemským deskám věnovaly jednak artikuly patřící do veřejnoprávní části, jednak články náležející do části soukromoprávní. Jedním ze závažných rozhodnutí bylo zrovnoprávnění zápisů v českém a německém jazyce, které bylo zdůvodněno velkým přílivem „cizozemců“ do země, což mělo být jedním ze způsobů, jak učinit „přetržení té škodlivé rebelie“ [„...weil nach gedempffter Rebellion ein Theil der Landgüter mit Außländischen, insbesondere Teutschen besetzt worden...“]. Dále bylo rozhodnuto, že před zemské desky musí předstupovat každá vkládající strana osobně, anebo může být zastoupena zplnomocněným zástupcem. Vkládání do desek bylo zakázáno „zjevným kurvám, panchartům a nevyvedeným psancům, též jiným nepoctivým lidem“ [„...Denen öffentlichen Banckharten, Huren und verzuchten Bahrgichtern und Buchhlichen Personen, so in die Land-Tafel nichts einverleibt werden...“], což nepochybně zabraňovalo vkládat do zemských desek všem osobám zapojeným do stavovského povstání na Moravě. Další artikuly se již týkají speciálně podoby trhových smluv, které se do desek vkládaly. JIREČEK, H. (ED.): *Obnovené zřízení zemské dědičného markbrabství moravského*, s. 234–247. V Čechách měla podle reskriktu z 20. května 1624 právo vkládat majetek do desek pouze katolická šlechta. BURDOVÁ, P.: *Desky zemské*, s. 350. Názor na úlohu Obnoveného zřízení zemského na ústavněprávní systém v českých zemích vyjádřil také Karel Malý. Podle jeho formulace šlo o vyvrcholení nástupu absolutismu a o jeho právní zakotvení v Čechách a na Moravě, „kdy soudní nálezy jako projev nezávislého a samostatného soudcovského vyjádření práva se dostal do nesmiřitelného rozporu s tehdy nově proklamovanou zásadou, podle které se panovník stal „legibus solutus“ a veškerá činnost soudců podléhala jeho vůli a rozhodnutí“. MALÝ, K.: *Právní kultura v českém stavovském státě*, s. 57. K inkolátnímu právu srov. GINDELY, A.: *Die Entwicklung des böhmischen Adels und der Inkolatsverhältnisse seit dem 16. Jahrhundert*. Prag 1886; KLECANDA, V.: *Přijímání cizozemců na směnu do Čech za obyvatele*. Příspěvek k dějinám inkolátu před Obnoveným zřízením zemským. In: Sborník prací věnovaných prof. G. Friedrichovi. Praha 1931, s. 456–467.

(676) BURDOVÁ, P.: *Desky zemské v období třicetileté války*, s. 84. Srov. o tom pro moravské poměry též JIREČEK, H.: *O Obnoveném zřízení zemském markbrabství moravského z roku 1628*. ČMM 15, 1891, s. 273–284; MATĚJEK, F.: *Účinky Obnoveného zřízení zemského z roku 1628 na naše země*. VVM 42, 1990, s. 327–337; KOCUREK, J.: *Kvatern majestátní*, s. 6–7. Zde uvedena také bohatá literatura k problematice zemských desek v Čechách i na Moravě.

Na Moravě se tedy od poloviny dvacátých let začalo s dodatečným potvrzováním výsledků konfiskací zápisy do zemských desek. Stalo se tak na základě rozhodnutí moravského zemského sjezdu roku 1624, který mimo jiné rozhodl o obnovení činnosti zemského soudu.⁶⁷⁷ S císařskými rozkazy a rezolucemi povolujícími nebo dokonce příkazujícími vložení majetkového převodu ve prospěch nabyvatele konfiskátu nebo následného držitele statku do zemských desek moravských se lze setkat jak v materiálech české expedice císařské dvorské komory, tak i mezi Dietrichsteinovou korespondencí týkající se správy Moravy.⁶⁷⁸ Tyto dokumenty pak byly buď přímo vkládány do desek, například pokud se jednalo přímo o císařské dokumenty označované pojmy „*Erbbrief*“ a „*Schutz- und Schirmbrief*“, anebo na jejich základě kancelář kardinála Dietrichsteina nebo úřad zemských desek vypracovávaly příslušné texty.⁶⁷⁹ Z uvedených textů vyplývá, že bezprostředně navazovaly na předchozí kroky v konfiskačním procesu, resp. v procesu předávání konfiskovaných statků. Během druhé poloviny dvacátých let a v některých případech také ještě v průběhu třicátých let byla císařem Ferdinandem II. vydána povolení či nařízení k dodatečnému intabulování vybraných statků, jež byly novým držitelům právně a většinou také fakticky předány či prodány již v průběhu předchozího období. Ještě před polovinou třicátých let se již císařské povolení a příkazy k intabulaci konfiskátů i jiných předávaných statků stávají přirozenou součástí rezolucí nařizujících prodej nebo jiný typ předání.⁶⁸⁰ Lze tedy konstatovat, že také v případě vkládání do zemských desek docházelo na

(677) SNOPEK, F.: *Obecné sjezdy*, s. 173–184, 307–318, zde s. 182.

(678) V případě materiálů císařské komory a dietrichsteinských materiálů ke správě Moravy se uvedené dokumenty povolující nebo dokonce příkazující vklad někdejších konfiskátů do zemských desek moravských vyskytují od počátku třicátých let. Povolení intabulovat konfiskovaný velkostatek Mořice Maxmilánu z Liechtensteina. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 502, kart. 163, únor 1630.

(679) Např. v případě dr. Adama Gabelkovera, kdy císař dává Dietrichsteinovi příkaz k intabulování statku Nové Syrovice v jeho prospěch. List císaře kardinálu Dietrichsteinovi z 8. 3. 1636: „...damit er von Gabelkoven nit berürten seinen Gut Syrowiz in die Landtaffel der Ordnung noch einverleibt, und von der erste deswegen gebrauchtigen Tax seiner Thails allerdings frei gelassen werde...“ TAMTÉŽ, inv. č. 575, kart. 181, březen 1636, fol. 22.

(680) Podobný postup je patrný například z císařské rezoluce nařizující předání jihomoravského statku Kelčice Seifriedu Kryštofu Breunerovi. HKA WIEN, Gedenkbücher, Böhmische Reihe, kn. 334, 15. 7. 1633, fol. 19. Příkladem povolení intabulace je zmiňovaný dokument ve věci zapsání statku Mořice Maxmiliánu z Liechtensteina. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 502, kart. 163, leden 1630. Podle Pavly Burdové se do 17. století mohlo v Čechách intabulovat na osobní prohlášení. K zápisům dával povolení sám císař nebo vyšší úředníci, od 17. století místodržící. BURDOVÁ, P.: *Desky zemské*, s. 353. V zápisech do zemských desek na Moravě jako vkladatelé vystupují často také nižší úředníci moravského zemského soudu.

sklonku dvacátých let a v letech třicátých k postupné normalizaci právních postupů a k institucionalizaci a byrokratizaci ve správě země.⁶⁸¹

V zápisech se samozřejmě objevila jména týchž osob i týchž panství a statků, které se probíraly ve vládních a konfiskačních aktech prakticky od okamžiku vypuknutí stavovského povstání a s ještě větší intenzitou po jeho porážce. Ani zakotvení intabulací v novém právním systému však vklady do desek ještě neučinilo zcela jednoznačně povinnými.⁶⁸² Mnozí nabyvatelé konfiskátů přistoupili k intabulaci svých majetků až se značným časovým zpožděním a za další z nich ho po letech se zpětnou platností provedli někteří z následných držitelů panství.⁶⁸³ Jiná jména, pro moravské pobělohorské konfiskace mnohdy velmi významná či dokonce nepostradatelná, v zemských deskách zcela chybějí. Uváděná jména z tohoto důvodu s naprostou přesností neodráží veškeré okolnosti konfiskačního procesu, jak je bylo možno sledovat například na základě dietrichsteinské korespondence týkající se jeho hejtmanské správy Moravy. Nepochybně však odráží určitý způsob v myšlení panovníka i značné části nové nebo staronové moravské šlechty, která považovala legalizaci své držby zápisem do zemských desek za důležitý krok k právní stabilizaci svého majetku i obecných poměrů v zemi.⁶⁸⁴

Císařské podmínky intabulací

První artikuly, jež byly po Bílé hoře zapsány do moravských zemských desek, se ještě bezprostředně netýkaly majetkových převodů, a tedy ani pobělohorských konfiskací. Byly to články, které se v podobném znění již dříve objevily také v knihách „Památek sněmovních“: O neplatnosti volby Fridricha Falckého za českého krále a moravského markraběte a o zrušení všech právních úkonů z období revoluce proti Ferdinandovi II. Tyto artikuly restituovaly právní stav z období před povstáním a umožnily vkládat do desek také konfiskáty. V olomoucké i v brněnské cůdě byl roku 1625 dokonce založen nový kvatern, jenž byl podle slov úvodního článku určen

(681) HLEDÍKOVÁ, Z. – JANÁK, J.: *Dějiny správy*, kap. Období od Bílé hory do nástupu Marie Terezie, s. 141–158.

(682) O vývoji k obligatornosti zápisů veškerých majetkových převodů do zemských desek KOCUREK, J.: *Kvatern majestátů*, s. 10.

(683) Na příkladu panství Dřevohostice, kde došlo ke zpětné intabulaci veškerých majetkových převodů probíhajících od roku 1620 až roku 1651, srov. KNOZ, T.: *Državy Karla staršíhož Zerotína*, s. 277–278.

(684) Podle Pavly Burdové skončila také v Čechách bělohorskou porážkou samostatná historie zemského soudu a jeho úředníci získali funkci královských radů a zemské desky se postupně staly královskou institucí. BURDOVÁ, P.: *Desky zemské*, s. 350–351.

právě pro zapisování konfiskovaných statků. Zároveň byl zaznamenán obecnější artikul o vkladech do desek.⁶⁸⁵

Ferdinand II. tyto záležitosti ve svém úvodním artikulu v zemských deskách formuloval podobným způsobem, jak to učinil i v jiných právních dokumentech. Vládu Fridricha Falckého na Moravě prohlásil za protiprávní a „nepořádnou“, vykonávanou pouze „pod titulem soudu zemského od nepořádných úředníků a soudců zemských“.⁶⁸⁶ Zemský soud a zemské desky přitom označil za klenot, který byl vždy od českých králů a moravských markrabat ctěn. Nyní byl ovšem podle panovníkova názoru tento klenot nebývale poskvrněn. Vzhledem ke skutečnosti, že během stavovského povstání byly do moravských zemských desek vloženy četné neoprávněné změny v pozemkové držbě, je nyní nutno veškeré zápisy z doby direktoria anulovat a ze zemských desek opětně vymazat a vyjmout. Tento úkon měl zemské desky od zmiňované poskvrně očistit. Ani uvedený zásah ovšem alespoň z právně-formálního hlediska neměl nic měnit na dosavadních právních zvyklostech platných v Markrabství moravském. Ferdinand II. se ve svém prohlášení zavázal, že on sám nebude „rušit“ dosavadní práva „věrných poddaných, obyvatelův Markrabství moravského“. Při svatokunhutskému soudu v Brně nebo tříkrálovém soudu v Olomouci měli moravští držitelé deskových statků za povinnost své zápisy obnovit a potvrdit. To se ovšem týkalo pouze těch osob, které se v povstání neprovinily, nebyly potrestány a jejichž statky nepodlehly konfiskaci, zde označené pojmem „pokuta“. Šlo tedy vlastně o právní akt, který lze do značné míry považovat za majetkoprávní protějšek k holdování, které již v daném okamžiku měli moravští šlechtici za sebou. Explicitně byla vyjádřena bezprostřední právní souvislost mezi kriminálním deliktem účasti na povstání na jedné straně a trestem konfiskace a zákazu nabyvání majetku, jehož vnější formou bylo jeho vkládání do zemských desek, na straně druhé.⁶⁸⁷

(685) „...co nám pak z strany vložení do desk zemských listův dědičných rozdílným obyvatelům markrabství moravského též i cizozemcům na statky na nás v pokutě připadlé a zase prodané, v německým jazyku daných, píše, vyzrozuměti ráčili. I majíce my tu věc v svém bedlivém uvážení, na tom jsme se ustanoviti a tento prostředek obrati ráčili, aby při dckách téhož markrabství moravského novéj kvatern, do kterého by se konfiscírované a prodané statky, tak jako v království našem českém, vpisovaly, založen byl...“ MATĚJEK, F. (ED.): *Moravské zemské desky*. Olomoucký kraj, III, s. 492–493.

(686) Pojem „pod titulem“ byl v bělohorské právní terminologii obvyklým pro označení jakékoliv neoprávněné a právně nepodložené činnosti. V souvislosti s působením stavovských konfiskačních komisářů v Čechách, kteří přistoupili ke konfiskaci statku Brandýs nad Orlicí, jej používal i Karel st. ze Žerotína. KNOZ, T.: *Državy Karla staršího ze Žerotína*, s. 66.

(687) „...ty zpřed jmenované věci a jednu každou obzvláště a summou všecko to, cokoliv toho tak za nepořádné správy ve dsky zemské vloženo a vepsáno bylo, z týchž desk zemských na tuto relaci naši vymazati poručila. I aby se žádnému jeho právu a spravedlnosti žádného škodlivého zkrácení nestalo, na tento způsob dsky zemské zase napravovati a toto naše

V následném psaní kardinálu Dietrichsteinovi ze 7. března 1625 císař Ferdinand II. tyto obecné zásady vkládání do zemských desek ještě více konkretizoval. Reagoval tak na předchozí kardinálův dotaz, jak si má počínat v jednotlivých případech. Žádosti o intabulaci se totiž mezitím začaly u úřadu zemských desek množit. Zdá se, že noví nabyvatelé konfiskátů v zemi se snažili si tímto způsobem získaný pozemkový majetek pojistit. Bez ohledu na to, že doba byla stále ještě neklidná, že více nežli zápis v zemských deskách posloužila dobře vyzbrojená a vycvičená jednotka mušketyrů a že většina z nich jen nedávno zažila, jak lehko mohou být změnou převahy na válečném poli veškeré zápisy v zemských deskách i další právní akty uvedeny vniveč. Přesto všechno se noví pozemkoví páni chtěli ochránit, pravděpodobně nejvíce proti případným majetkovým nárokům příbuzných původních držitelů. Byli si také dobře vědomi, že alespoň některé z konfiskovaných osob mohou být později z nejrůznějších příčin císařem omilostněny, například při náboženské konverzi, a že mohou požadovat restituci svých původních statků. To se, jak víme, v dané době již v jednotlivých případech skutečně dělo. Zápis v deskách potvrzený císařem potom mohl zajistit, aby bylo na převod ve prospěch nového vlastníka nahlíženo jako na legální právní akt a aby byla jedné ze stran kompenzace vyplacena v hotových penězích nebo ve formě přidělení náhradního statku. V císařově psaní bylo podobně jako později v analogické podobě v Obnoveném zřízení potvrzeno, že zabavené statky mohou být na Moravě připisovány jak domácím, tak i cizozemcům, a to pouze na základě císařova osobního rozhodnutí a „*uvážení*“. Jak bylo uvedeno výše, na zápisy konfiskátů měl být podle vzoru již dříve uplatněného také v Českém království založen nový a zvláštní kvatern, vedený výhradně v německém jazyce, jenž by ovšem měl stejnou právní platnost jako obvyklé trhové kvaterny zemských desek. Kardinál Dietrichstein měl tento postup zajistit prostřednictvím moravského nejvyššího komorníka.⁶⁸⁸

První pobělohorské intabulace na Moravě

Ani konkrétní převody majetku se hned neprojevíly císařským vkládáním konfiskátů, nýbrž pouze právně obvyklými zápisy manželských spolků. Posun v situaci je z nich možno vypožorovat pouze v omezené míře, snad v souvislosti s osobami, kterých se zápisy týkaly. V brněnské cůdě to

---

milostivé císařské a královské vyměření o tom činiti ráčíme...“ ROHLÍK, M. (ED.): *Moravské zemské desky*. Brněnský kraj, III, s. 484.

(688) „Psaní jeho Milosti Císařské Vysoce důstojnému a osvícenému knížeti Františkovi, kardinálovi a knížeti z Ditrichštejna, biskupu olomouckému, královské kaple české hraběti, tejně radě naší, ujci milému...“ TAMÉŽ, s. 486.

byl Kryštof Pavel z Liechtensteina-Castelkornu a jeho žena Estera, Zdislav z Hejsenštejna na Štormberku a jeho manželka Kateřina, popř. Benedikt Palaští z Kasejova a jeho žena Alžběta.⁶⁸⁹ Všechny uvedené osoby patřily k procísařskému táboru a zastávaly v jeho službách vyšší i nižší funkce.⁶⁹⁰ Příslušníci stavovské strany, ať již podlehli konfiskaci nebo ne, v tomto období se svými statky volně nakládat nemohli, aniž by k tomu dostali speciální povolení od panovníka.⁶⁹¹

(689) „Spolek paní Estery hraběnky z Lichtnštejna na převzetí statku pernštejnského“; „Spolek paní Kateřiny Hejsenštejnské na přijetí statku rájeckého“, „Spolek Benedikta Palaštího na přijetí statku polického“. TAMTÉŽ, s. 485–486.

(690) Svobodný pán Kryštof Pavel z Liechtensteina-Castelkornu byl podle titulatury v zemských deskách dědičným zemským hofmistrem v Alsasku, byl komorníkem císaře i arcivévody Leopolda, dále regimentním radou v Dolních Rakousích. Zdislav z Hejsenštejna byl dědičným maršálkem mohučského kurfiřta a Benedikt Palaští z Kasejova byl radou kardinála Dietrichsteina. Kryštof Pavel z Liechtensteina-Castelkornu v daném okamžiku ještě zřejmě nebyl všeobecně známou osobností, neboť se císař na něj informoval u kardinála Dietrichsteina. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 507, kart. 164, červenec 1630.

(691) V materiálech Rodinného archivu Dietrichsteinů se zachovalo několik dokumentů, jež dokládají složitá jednání, jejichž cílem mělo být povolení k manipulování s majetkem Karla st. ze Žerotína, testamentování a vkládání do desek (především se to týkalo Žerotínových domů v Olomouci a v Brně. A. List Karla st. ze Žerotína císaři ve věci testamentování z 20. 2. 1634: Žerotín žádá císaře, aby mohl se svými domy volně nakládat v testamentu, odvolává se přítom na předcházející jednání a rezoluce i na zemské právo, mj. na vložení svých domů do desek. Vzhledem ke svému stáří a chatrnému zdraví chce domy odkázat a vložit do desek své jediné dceři Bohunce, manželce Zikmunda z Tiefenbachu. V listu zdůvodňuje, jak jednotlivé domy získal: Dům v Olomouci zdědil po svém otci Janovi, který ho měl po Janu Šemberovi z Boskovic. „...ich dasselbe neben Haus ebensfalls meiner Tochter, nach meinem und (respective) meines Weibes Todt, sambt den Haubthaus, auf Ihr Lebenslang und zu Ihrer eigenen Besizung, Vertestirung, und Disponierung, mit jetzt bittenden und zuerlangen, gänzlich hoffenden EKuKM allergnädigsten Consens zuverlassen gedenkhe. Was dann mein zu Brünn habendes Haus belanget, ist das selbe nicht allein, ebener massen, wie daß zu Olmiz ein Freyhaus, und von mir selbst, mit ziemlichen Uncosten aufgebaut, sondern auch gar in die Mährische Landtafel einverleibt, welcher ich gleicher gestalt, wie eben gedacht, meiner Tochter, nach meiner und meines Weibes todlichen Abgang, zu ihrem Eigenthumb etc. hinterlassen werde...“ B. List císaře kardinálu Dietrichsteinovi na toto téma z 21. 3. 1634: „...Carl der Ältere von Zierotin auf Rosiz, Namiest, Prerau und Brandeis über den Fluß Adler, umb unser gnedigsten Consens, damit Er auf gewisse Maß und Weiß, mit seiner zu Olmütz und Brünn habenden Häusern, seinen freien Willen und Belieben noch Disponieren könnte, unterthänigst Bitten tut, daß haben EK, ob der Beilag mit mehrern zu sehen, wann wir dann hierüber EL mit dero rätlichen Gutbedencken zuvernehmen in Gnaden entschlossen, als werden Sie sich, wie hiemit unser gnedigster Befehl in solchen seinen Petitis der Notdurft noch zu verstehen, und uns derselbe nebst zurück zu sendung...“ TAMTÉŽ, inv. č. 551, kart. 175, březen 1634, fol. 46–51. C. Císařské povolení Karlu st. ze Žerotína o testamentární dispozici o jeho domech, včetně povolení vkládat do desek v listu císaře kardinálu Dietrichsteinovi ze 3. 5. 1634: „...was EL auf unsern gnedigsten Befehl, wegen der von den wohlgebomen unseren Rath Cammerern und lieben getreuen Carl dem Eltern von Zierotin, [...] seiner in beiden unsern königlichen Städten Olmütz und Brünn, habenden Häuser, wider darüber wie auch sonst vorhabenden testamentarischen Disposition halber, gesuchten Begna-

Jestliže byly před zápisem těchto ustanovení v obou cúdách zemských desek vloženy pouze tři spolky, po císařově ingerenci byla do zemských desek vložena hned celá řada císařských dědičných listů a vkladů, ve kterých Ferdinand II. převedl pozemkový majetek, jenž předtím získal prostřednictvím konfiskací, na další osobu.⁶⁹² Jen v některých výjimečných případech nebyl jako vkladatel uveden sám panovník, nýbrž některý z císařských úřadů nebo úředníků. Ještě do konce roku 1625 jich bylo (v brněnské cúdě) třináct, roku 1626 (v obou cúdách) osm a roku 1628 sedm. Císařská připsání a vklady konfiskátů pokračovaly ještě mnoho let a byly prováděny dodatečně, mnohé z nich zpětně při následných majetkových převodech, a to i po polovině 17. století. Od roku 1628 se v moravských zemských deskách vedle císařských vkladů stále více začínají znovu vyskytovat také intabulace „smluv trhových“ mezi dvěma stranami. Také tyto vklady se z velké části týkaly konfiskátů. Uvedená skutečnost na jednu stranu dokládá prostoupení konfiskační problematiky nucenými prodeji po vydání protireformačních dekretů a Obnoveného zřízení zemského, jak tento proces bylo možno sledovat i na základě dietrichsteinských materiálů, na druhou stranu objasňuje postupnou normalizaci poměrů v majetkoprávních vztazích a následné prodeje někdejších konfiskovaných statků druhým a dalším držitelům.

---

ding gethanen weitem Erlösung von 23. Aprilis zu dero Gutachten eingeschickt, dasselbe ist uns die Notdurft noch referim und vorgetragen worden. Wann wir dann, in solche sein demühtiges Suchen, nach Larm und Inhalt, haben liegender Abschrift, aus sonderbahren Kaiserlichen und Königlichem Gnaden bewilliget. Als haben wir solches EL hiemit anzufügen eine Notdurft befunden, mit gnedigsten Befehl, desto sie als unser Landeshauptmann in Markgrafsthum Mähren, ob solcher seiner des von Zierotin erfolgenden Disposition Steif und Rest halten, Ihne daran in wenigsten hundern noch berühren lassen, auch darauf gedacht sein, damit solche Disposition, sowol bei der Landtafel als sonsten allerhalben, vorgültig und kräftig gehalten, und zu Handten keines Wegs verstatet werden, in massen EL solches schon gehorsamist in acht zunehmen uns daran unserm gnedigsten Willen uns Mainung zuvullziehen wissen werden, in übrigen verbleiben wir deroselben mit Kaiserlichen und Königlichen affection...“ TAMTĚZ, inv. č. 553, kart. 176, fol. 2–4.

(692) Ve třicátých letech již byl v mnohých případech císařský dědičný list (Schutz- und Schirmbrief) a zápis do zemských desek (Einlag) vytvořen na základě jednoho dokumentu, adresovaného císařskou dvorskou komorou kardinálu Dietrichsteinovi a podepsaného císařem Ferdinandem II. Typickým příkladem může být list zasláný císařem Dietrichsteinovi ve věci statku Olbramovic, který měl být připsán Gundakarovi z Liechtensteina. TAMTĚZ, inv. č. 568, kart. 180, září 1635. V případě Olbramovic nešlo o přímý zisk konfiskátu po Zdeňkovi z Hodic, nýbrž o dar tohoto statku od císařovny Eleonory a císaře Ferdinanda II. O tom WINKELBAUER, T.: *Fürst und Fürstendiener*, s. 346–347.

Forma a charakter konfiskačních intabulací

Do roku 1637, tedy do okamžiku smrti císaře Ferdinanda II., bylo na Moravě na základě zvláštního panovníkova svolení vloženo do zemských desek více jak šedesát zápisů. Tento druh vkladů ovšem pokračoval i v době vlády Ferdinanda III. a dokonce i za Leopolda I. Tak jak postupně noví držitelé konkrétních statků přistupovali k dovršení legalizace i jinak platných převodů a kupních smluv právě formou zápisů do zemských desek. Vkladatelem konfiskátů byl zpravidla sám panovník, za určitých okolností však mohl být jako vkladatel uveden také kardinál Dietrichstein jako zemský gubernátor, resp. zemský hejtman, anebo v pozdějších letech dokonce menší úředníci zemského soudu. Právní forma, kterou se intabulace prováděla, nebyla zcela jednotná. Nejčastěji jí byl výše zmiňovaný „císařský dědičný list“ nebo běžný „vklad“. V některých případech byl zápis v zemských deskách ve shodě s předchozími formulacemi v konfiskačních materiálech a protokolech nazván „prodejem“. Jindy se jednalo o přidělení statku a jeho vklad do desek ve prospěch dané osoby na základě jejich pohledávek a finančních nároků u dvora.⁶⁹³ Na právní povaze držby tato diferenciace nic neměnila. Spíše odrážela finanční souvislosti konkrétního případu. Ať již byla právní forma nebo obsah a císařovy vnitřní důvody k jeho vydání jakékoliv, znamenaly zápisy do zemských desek ve prospěch nabyvatelů konfiskátů zároveň další ze zdrojů příjmu do státní pokladny, neboť šlo o zpoplatněné úřední úkony. Není však ani potřeba připomínat, že ani v tomto případě nemuseli všichni vkladatelé za intabulaci platit a že panovník odpuštěním poplatku (či dokonce odpuštěním vlastní platby za statek ve výši taxace) vyjadřoval politický, ekonomický nebo prostě osobní vztah k jednotlivým nabyvatelům konfiskátů.⁶⁹⁴

---

(693) Mezi dokumenty císařské dvorské komory se dochoval tento typ zápisu v podobě císařského rozkazu ve prospěch olomouckého probošta Jana Arnošta Platejse z Platenštejna. Původní regist z 10. 2. 1636: „Kaiserlicher Befehl an Kardinal Dietrichstein. Wasmassen IKM dahin gnädigst eingewilliget, daß dem Johann Ernsten Platejs Domprobsten zu Ollmütz über seine Praetension nunmehr gethann Erleiterung beede ihme hievor wegen solcher seiner sich bis in 17 000 fl. od. Schock einst erkenden Anforderung angeantwortete Gütter Orzechow und Uhriz, in die Landtafel erbeingenthumliche einverleibet werden sollten, doch solicher gestalt das dagegen er die vor der Böhmischen Kammer pro 20 500 fl. in Handen habende Schuldverschreibung zum cassim herausgebe.“ HKA WIEN, Gedenkbücher, Böhmisches Reihe, kn. 335, 10. 2. 1636, fol. 323. O kariéře Jana Arnošta Platejse LIVA, V.: *Jan Arnošt Platejs z Platenštejna*, s. 15–78, 293–336.

(694) Podle Pavly Burdové byly již v předbělohorském období za vklady do zemských desek vyměřeny přesně stanovené poplatky závislé na druhu zápisu. BURDOVÁ, P.: *Desky zemské*, s. 549–550. K odpuštění poplatku došlo například v kauze Nových Syrovic vložených do desek ve prospěch císařova osobního lékaře doktora Adama Gabelkovera, jehož podpora ze strany panovníka byla zmiňována také v souvislosti s vydáváním jiných dokumentů vzta-

Jednání ohledně zápisu do desek probíhalo různým způsobem, přece jen je však možno vysledovat určitý ustálený postup. Samozřejmě mu muselo předcházet dokončení konkrétní konfiskační kauzy. Až potom mohl nabyvatel statku požádat panovníka novou suplikou o vklad statku do desek. Ferdinand II. se pak často obrátil na kardinála Dietrichsteina a požádal ho o vyjádření. Pokud byl případ (alespoň zdánlivě) jasný, císařské úřady zaslaly Dietrichsteinovi a vedle toho i úředníkům moravských zemských desek přímo povolení ke vkladu uvedeného statku do desek.⁶⁹⁵

Nejvýznamnější vkladatelé

Ne všechny osoby, které získaly některý ze zabavených statků obvyklým způsobem, si statek ihned nechaly císařem vložit do zemských desek. Při uvedeném postupu se patrně opětně projevil přístup k informacím a schopnost zainteresované osoby orientovat se v dané situaci. Proto zřejmě nebylo náhodou, že si jako první nechal konfiskáty do desek vložit právě kardinál František z Dietrichsteina. Kardinálovi byly při otevření zemských desek roku 1625 intabulovány konfiskované statky Konice, Bojanovice, Vlasatice, Nové Město na Moravě a Ořečov, a to v celkové hodnotě 170 000 moravských zlatých.⁶⁹⁶ Později přibyla intabulace domů v Olomouci, v Brně, v Jihlavě a ve Znojmě.⁶⁹⁷ Na východní Moravě podobným způsobem získal panství Lipník nad Bečvou, Helfštejn a Hranice a na severozápadě svým způsobem i Krakovec, ačkoliv ten byl oficiálně v držení města Mikulova.⁶⁹⁸ Ihned po Dietrichsteinovi se do desek zapi-

---

hujících se k přidělení uvedeného moravského statku, nebo v případě kněžny Karolíny z Contencroy. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 575, kart. 18I, 8. 3. 1636, fol. 22. Případ Karolíny z Contencroy je popsán v listu císaře kardinálu Dietrichsteinovi z 12. 5. 1634. TAMTÉŽ, inv. č. 553, kart. 176, květen 1634, fol. 28–29.

(695) Císařský dědičný list obsahoval několik zásadních právních klauzulí. Bylo v něm především opětně zdůrazněno, že celá transakce má proběhnout podle moravských právních pravidel a zvyklostí. Dále v něm ovšem byla pro panovníka vyhrazena veškerá práva, jež byla svázána s převodem pozemkového majetku.

(696) K intabulaci uvedených statků došlo na zemském soudu v únoru roku 1625. V případě Konice a Bojanovic se tak stalo na základě dědičného listu ze 16. 8. 1622. U jihomoravských Vlasatic (v německém textu psáno Wastiz) šlo o dědičný list datovaný 10. 9. 1622. V případě panství Nové Město a statku Ořečova na základě dědičného listu ze 7. 5. 1624. Statek Ořečov vzápětí prodal Alžbětě Pergarce z Pergu. ROHLÍK, M. (ED.): *Moravské zemské desky*. Brněnský kraj. III., s. 487–503.

(697) Domy v Jihlavě a ve Znojmě byly kardinálu Dietrichsteinovi intabulovány na svatokunhatském soudě v březnu 1630 na základě dvou císařských listů z 19. března toho roku. TAMTÉŽ, s. 548. Podobný zápis byl roku 1630 vložen také do zemských desek olomoucké cúdy. MATĚJEK, F. (ED.): *Moravské zemské desky*. Olomoucký kraj. III, s. 527.

(698) K oběma vkladům došlo na tříkrálovém zemském soudě roku 1626. V případě

sovaly konfiskáty ve prospěch dalšího z císařových věrných, který byl z funkce císařského komorníka a nejvyššího moravského zemského maršálka a sudího kardinálovým bezprostředním zástupcem v jeho místodržitelském úřadě, Lva Buriana Berky z Dubé. Na Berku se císař ve dvacátých letech obracel ve všech konfiskačních záležitostech především v těch chvílích, kdy se Dietrichstein pohyboval mimo hranice země. Právě pozice zemského sudího ostatně Berku předurčovala k zodpovědnosti za zápisy v zemských deskách, a tak měl k úřadu zemských desek neobyčejně blízko. Zároveň měl pro panovníka neodmyslitelný význam i jako věrný katolický šlechtic, který stál v politických bouřích vždy věrně na straně Vídně i Říma, a mohl tak být pro celou moravskou šlechtickou obec vzorem rychle se rozvíjející kariéry.⁶⁹⁹ Berkovi z Dubé bylo na sezení zemského soudu v únoru roku 1625 intabulován statek Ostrov u Žďáru nad Sázavou a panství Dačice na jihozápadní Moravě.⁷⁰⁰

Mezi osobami, jimž vklady do desek přinášely zajištění jejich majetkových zisků, byl Gundakar z Liechtensteina. Zápisy se týkaly jeho moravskokrumlovského a uherskoostrožského dominia, dále statků Louka, Hluk a Kunovice.⁷⁰¹ Císařovým listem z 8. března roku 1636 byl navíc vydán

---

Hranic a dalších panství byla vložena německy psaná „Eine kaiserliche Donation IHFG Herrn Franczen, Kardinalen und Fürsten von Dietrichstain, der Herrschaften Leüpnik, sampt dem Schloss Helfenstein auch Weisskirchen und Drahotausch“, datovaná 16. 4. 1622. U Krakovce to byl list „Einraumung und Überlegung des Güetls Krakowetz uns Litmiraw der Stadt Nikolsburg“ z 5. 8. 1625. MATĚJEK, F. (ED.): *Moravské zemské desky*. Olomoucký kraj, III, s. 495–497.

(699) K postupu kariéry Lva Buriana Berky z Dubé, která započala ještě před Bílou horou, stručně MATĚJEK, F.: *Morava za třicetileté války*, s. 32, 62–66, 72–83, 102–104; KNOZ, T.: *Světla a stíny moravského stavovství*, s. 17–22; HRUBÝ, F.: *Moravská šlechta roku 1619*, s. 146.

(700) Vklad konfiskovaného statku Ostrov po žerotínském úředníku Tomáši Soběhrdovi z Kozlova na brněnském soudu v únoru 1625 císařským dědičným listem z 24. 11. 1622. Vklad Dačic byl podán na též soudu a příslušný dědičný list byl vystaven 8. 11. 1623. Za zajímavou je možno považovat skutečnost, že císař v textu dědičného listu pro Ostrov již Berku oslovuje jako pána na Dačicích, ačkoliv příslušný dokument připisující mu toto panství pochází až z následujícího roku. I tento fakt svědčí o komplikovanosti majetkových převodů v procesu pobělohorských konfiskací. ROHLÍK, M. (ED.): *Moravské zemské desky*. Brněnský kraj, III, s. 490–491, 493.

(701) „Prodej panství krumlovského Jeho Mti knížeti Gundakarovi z Lichtnštejna“ se uskutečnil na svatokunhutském soudě v září 1625 na základě císařova listu 5. 7. 1625, šlo tedy o dosti rychlý vklad. TAMTĚŽ, s. 494. Východomoravské statky po pánech z Kunovic, o nichž vedl Gundakar z Liechtensteina s císařem tak četná jednání, byly vloženy do zemských desek olomoucké cúdy na prvním pobělohorském sezení zemského soudu v Olomouci na Tři krále 1626 jako „Vklad panství ostrovského, též zboží louckého, hluckého a kunovského JMti knížeti Gundakarovi z Lichtnštejna“, jenž byl sepsán 25. června 1625, tedy takřka zároveň se smlouvou na Moravský Krumlov. MATĚJEK, F.: *Moravské zemské desky*. Olomoucký kraj, III, s. 493–495. V případě obou vkladů šlo ze strany Gundakara z Liechtensteina o koupi statků, zabavených rebelům Pertoldu Bohobudovi z Lipé a Janu Bernardovi z Kunovic, od císaře Ferdinanda II. V obou případech byly statky zapsány při nejbližší vhodné příležitosti.

rozkaz, aby bylo Gundakarovi z Liechtensteina intabulováno také panství Olbramovice, získané od císařovny Eleonory.⁷⁰² Tím se přičlenil ke svým bratrům a zařadil se mezi nejvýznamnější držitele deskových statků na Moravě. Čtvrtým nejdůležitějším příjemcem statků v intabulované formě v období bezprostředně následujícím po prvním pobělohorském otevření desek byl řád Tovaryšstva Ježíšova. Nejenže se dočkal restitucí majetku zabaveného povstalcí, ale konečně rozšířil své državy a s nimi také vliv v zemi do rozměrů, k nimž směřoval již před Bílou horou. V literatuře často zdůrazňovaná nelibost kardinála Dietrichsteina vůči jezuitům v tuto chvíli nemohla znamenat relevantní překážku jejich rozletu. Brněnští jezuité tak získali zápis na Boleradice a Řečkovice, olomoučtí jezuité na Čejkovice a Nový Jičín, jihlavští na Knínice, Mezeříčko, Jamné a Rybné a jejich znojemští spolubratři na statky Bohutice, Želovice, Zábřdovice a Vlčí Keč. Nebyl tedy vynechán ani jeden z tehdy činných jezuitských domů. K zápisům v jejich prospěch došlo podobně jako u Dietrichsteina a Berky hned na zmiňovaném prvním soudu z února 1625, pokračovaly však také při svatokunhutsském, tj. zářijovém soudu roku 1627.⁷⁰³

Vedle výše zmíněných „velikánů“ v intabulacích se ihned po obnovení činnosti úřadu zemských desek v souladu s průběhem moravských konfiskací mezi nejčastěji frekventovanými jmény objevují také různí císařští velitelé a úředníci. Jsou to stejná jména, s kterými se bylo možno setkat v dietrichsteinských materiálech i v aktech císařské dvorské komory, jejichž zásluhy o Rakouský dům byly nepochybné, stejně jako jejich pohledávky v císařské pokladně. Ve shodě s výše podrobně popsányi obecnými zásadami konfiskačního procesu i s předchozími konkrétními jednáními zde byli zapsáni císařští důstojníci Rombaldo Collalto, Seifried Kryštof Breuner,⁷⁰⁴ Jiří z Náchoda, Vít Jindřich z Thurnu, Gerhard z Questenberga,

(702) Znění původního regestu obsaženého v pamětní knize císařské dvorské komory: „Kaiserlicher Befehl an Kardinal Dietrichstein, wegen Verfügung, damit der Fürst Gundacker von Liechtenstein des, von IKM der Römischen Kaiserin Ihme, auf gewisse Maß und Weiß, kaulflichen himmbgelassene Markt Wolfraniz in die Landtafel selbiges Markgrafsthum Mähren, sambt denen dazu gehörigen Pertinentien unterleibt; und Erst höchst gedachter IM diß Orts keine Tax gebühmuß begehret werde...“ HKA WIEN, Gedenkbücher, Böhmisches Reihe, kn. 335, 5. I. 1635, fol. 89.

(703) „Einlag den Patribus Societatis Ihesu zu Iglaw des Guets Kninitz, Meserzitzko, Jamny und Rybny, des Freihofs Weczlow.“ ROHLÍK, M. (ED.): *Moravské zemské desky*, Brněnský kraj, III, s. 509–510. Při zasedání soudu 1628 byl intabulován statek Radlas brněnským kartuziánům, a sice na základě císařova přípisu z roku 1623. „Vklad Jeho Milosti císařské statečku Radlasu klášteru kartouskému blíž města Brna.“ TAMTĚŽ, s. 518–519.

(704) V případě Breunera šlo mimo intabulaci jiných, již dříve získaných moravských statků, také o vklad statku Kelčice, který Breuner získal až nyní za své pohledávky u dvora a který mu již byl intabulován zároveň s přidělením, a sice na základě císařovy rezoluce zapsané do pamětních knih císařské dvorské komory ke dni 4. července 1633, a to spolu s dal-

Hanibal ze Schaumburga, Tomáš Mingoni, Jan z Melssingu, Tomáš Bosňák z Magyarbellu, Antonín Miniati nebo Tomáš Cerboni.⁷⁰⁵ Nechyběla ani jména císařských úředníků a oblibenců, jakými byli rada a komorník Ferdinand z Meggau, pražský apelační rada a sekretář české dvorské kanceláře Rafael Mnišovský ze Sebuzína, direktor dvorské komory Jakub Berchtold z Uherčic, císařský tajný rada a rakouský dvorský kancléř Jan Křtitel z Verdenberga, komorník Václav Bruntálský z Vrbna či císařský výběřčí Štěpán Schmidt z Freihofenu.⁷⁰⁶ Posledně jmenovanému byl jen několik měsíců před vydáním Obnoveného zřízení zemského, které jej mělo odsoudit k emigraci, intabulován jihomoravský statek Popice.⁷⁰⁷ Mezi často jmenovanými osobami má své stálé místo také Dietrichsteinův komisař a regent jeho statků Šimon Kratzer ze Schönsberga, jehož zásluhy byly zhodnoceny připsáním poměrně významného jihomoravského panství Velké Němčice, které před Bílou horou patřilo luteránské rodině hrabat z Thurnu a které bylo taxátory oceněno na značnou částku 90 000 zlatých. Kromě toho mu byl připsán i statek Křetín. Kratzerův případ je možno považovat za jeden z dokladů, že se úředníci a zbohatlíci Kratzerova typu

---

šimi podmínkami, jak o tom svědčí zápis původního reversu: „Kaiserliche Resolution an Cardinal Dietrichstein. Wasmassen den Seyfried Christophen Breuner Freyherrn das Dorf Keltshitz, gegen Conterierung seiner noch dem 21. July 1623 dahin auf das Mährischn Rentamt pro 7 100 fl. r. erlangten Anweisung, nunmehr ohne weitem Anspruch völlig eige-raumbt, auch noch darzu die an d. hierunter eingeschätzten Kauf-Summa der 9 333 fl. r. noch alzustatten ihme sonsten 2 333 fl. 20 Kr. Übermaß aus Gnaden nachgesehen, und also beruhrtes Dorf in die Landtafel ordentlich einverleibt werden solle.“ (V příslušné pamětní knize se nachází také plný text císařské rezoluce.) HKA WIEN, Gedenkbücher, Böhmisches Reihe, kn. 335, 5. 7. 1633, fol. 19.

(705) Jmenovaným osobám byla intabulována následující dominia a statky: Rombaldu Collaltovi Brtnice, Seifriedu Kryštofu Breunerovi Lomnice a Hrušovany, Jiřimu z Náchoda Drnovice, Valeč a Boskovštejn, Gerhardovi z Questenberga Jaroměřice nad Rokytinou a Bohušice, Hanibalovi ze Schaumburga Moravské Budějovice, Janovi z Melssingu Vohančice, Tomáši Mingonimu Kyjovice, Tomáši Boshákovi z Magyarbellu Veselí, Antonínu Miniatimu Ptení (psáno jako Ptin), Tomáši Cerbonimu Sádek. ROHLÍK, M. (ED.): *Moravské zemské desky*. Brněnský kraj. III., s. 496, 512, 568–570; MATĚJEK, F. (ED.): *Moravské zemské desky*. Olomoucký kraj. III., s. 519, 530, 553. V kauze Verdenbergova mýta srov. též MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 546, kart. 174, říjen 1633.

(706) Jmenovaným osobám byly intabulovány následující dominia a statky: Ferdinandovi Helfriedovi z Meggau Břeclav, Rafaelu Mnišovskému ze Sebuzína statek Bulíkov, Jakubu Berchtoldovi z Uherčic Loučovice, Police, Kostníky, Janu Křtiteli z Verdenberga mýto ve Velké Bíteši a Kašíkově, Václavu Bruntálskému z Vrbna Fulnek. ROHLÍK, M. (ED.): *Moravské zemské desky*. Brněnský kraj. III., s. 520, 523, 584, 640; MATĚJEK, F. (ED.): *Moravské zemské desky*. Olomoucký kraj. III., s. 512.

(707) „Erbbrief für Stephan Schmidt uber das Dorf Poppitz“ byl vyhotoven 13. 6. 1626 a do desek vložen na svatokunhatském soudu v září 1627. ROHLÍK, M. (ED.): *Moravské zemské desky*. Brněnský kraj. III., s. 508.

v bělohorské době mohli pohybovat v cenových relacích, za něž se nemuseli stydět ani největší moravští velmoži.⁷⁰⁸

Obchod s konfiskáty zaznamenaný intabulacemi

Mezi bezprostřední nabyvatele statků z konfiskací, jejichž nové majetky byly zaznamenány do trhových kvaternů zemských desek, patří i relativně velké množství osob, které stojí mimo výše uvedené skupiny. Za všechny lze jmenovat alespoň příslušnici císařské rodiny vdovu Donu Karolínu de Austria, kněžnu z Contencroy. Prostřednictvím svého agenta Karla de Bordey dosáhla po dlouhém jednání intabulace tří statků na střední Moravě: Potštátu, Libavě a Drahanovic.⁷⁰⁹ Materiály doprovázející intabulaci uvedených statků kněžně z Contencroy zároveň dokládají, jak složité bylo někdy jednání o přidělení konfiskátu a že je možno intabulaci skutečně považovat za vyvrcholení celého procesu. Zápisu do desek předcházela celá řada dokumentů, od taxování statku, rozkazů k jeho právnímu vyřízení a předání, až ke vkladu do desek.⁷¹⁰

(708) „Ein Erbbrief für Simon Kratzer uber das Guet Gross Nembsschitz.“ TAMTÉŽ, s. 511. Simon Kratzer se v uvedené složce konfiskačního procesu angažoval nejen jako kupující konfiskátů, byl například také svědkem při prodeji statku Ořechov kardinálem Alžbětě Pergarce z Pergu. TAMTÉŽ, s. 503.

(709) Členové panovnické rodiny totiž v daném okamžiku konfiskáty na Moravě nezískávali (spíše je prodávali dalším zájemcům) a také přijímání hodnoty typu olomouckého biskupa ze strany mladších bratrů nebo příbuzných císaře bylo záležitostí až následující generace. HHSTA WIEN, Österreichische Akten, Mähren, Ferdinand II. bestätigt Besitz des Bodenstadts für Carolina de Contecroy, 1634, květen, 12.

(710) MATĚJEK, F. (ED.): *Moravské zemské desky*. Brněnský kraj. III., s. 563–564. Kolem předání a intabulace statku Drahanovice se vedla četná jednání, neboť se o něj ucházelo více zájemců. Císař Ferdinand II. jej nejprve nechal připsat Karolině z Contencroy. Císař Ferdinand II. v této věci zaslal list, datovaný 10. 2. 1634, jenž je obsažen v pamětních knihách císařské dvorské komory. „...Wir thun Uns zwar demnach gnädigste wohl erinnern, wassmassen wir noch vor diesem die Fürstin von Contencroy in Abschlag deren bey Uns richtig zu vordern habenden Praetension beede Podstattische Gütter Podenstatt und Liebenthall, samt dem Gütl Drahanowiz alda im Markgrafsthum Mähren gelegen [...] solche erst bemelte Gütter seiner Principalin, ohne ihren Entgelt d. Ordnung noch in die aldasige Mährische Landtafel, einlegen, und Sie darbey, als ihren frey- erb eigenthumlichen, von Niemand andern verhypothecirt, und verschribenen Gütern, gegen möglichen Anspruch schirmen, und schützen zu lassen, supplicando allerunterthänigist einkommen, Wir auch nicht weniger diese Sachen, die wohl einst aus endlicher Richtigkeit gebracht...“ HKA WIEN, Gedenkbücher, Böhmisches Reich, kn. 335, 10. 2. 1634, fol. 39. Později, dne 12. 5. 1634, byl císařem zaslán list kardinálu Dietrichsteinovi ve velmi podobném znění, jenž pouze upřesňoval některé podmínky, za nichž mohly být kněžně z Contencroy přiznané statky zapsány do desek. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 553, květen 1634, fol. 28–29. Tentýž materiál je zapsán také v pamětních knihách císařské dvorské komory, a sice jako „Kaiserliche Ratification“. HKA WIEN, Gedenkbücher, Böhmisches Reich, kn. 335, 12. 5. 1634, fol. 50v.

Velmi často nedošlo přímo k připsání konfiskátu zabaveného komorou novému držiteli statku. Pokud byl statek formálně prodán, ať již císařem nebo další osobou, bylo k tomu využito obvyklé „smlouvy trhové“. I v tomto případě ovšem musel do operace zasáhnout přímo panovník, a to vyslovením souhlasu – „*Concensu*“ – s takovým vkladem. Císař v něm uvedl hlavní zásady majetkového převodu a vyzvedl, z jakého důvodu si zúčastněné strany zaslouží takto projevenou náklonnost. Až potom následoval vklad kupní smlouvy, která dopodrobna uváděla jednotlivé položky, z nichž se skládal prodávaný statek a které byly převáděny na nového držitele, popř. které si původní vlastník vymínil pro sebe a z prodeje vyňal. V některých případech bývaly součástí zmiňovaných zápisů také klauzule o zastoupení zúčastněných stran svými advokáty, nazývané německy „*Vollmacht*“ nebo česky „*dobrá vůle*“. Sledované období dvacátých let totiž zároveň bylo dobou značné společenské diferenciacce a nejvýznamnější aristokraté typu Gundakara z Liechtensteina nebo nejvýše postavení císařští úředníci typu Jana Křtitele z Verdenberga se již přestali osobně zúčastňovat jednání na úradech této úrovně. Velmi typický byl v tomto ohledu postup při prodeji žerotínských panství Náměšť a Rosice Albrechtovi z Valdštejna, respective zmíněnému rakouskému dvorskému kancléři Janu Křtitele z Verdenberga. V uvedeném případě nešlo o konfiskát, ale o statek, jehož držitel podléhal režimu následujícímu po vydání Obnoveného zřízení zemského. I tak se jednání účastnila řada osob, které byly osobně angažované v konfiskačním procesu, a koneckonců také v těchto případech plynuly peněžní hotovosti na koupi statků především z konfiskací.⁷¹¹

Analogický postup se navíc ve dvacátých a třicátých letech 17. století stále častěji týkal také konfiskátů, které císař sám prodával nebo je nejprve dědičným listem připsal konkrétní osobě, ta se ho ale obratem rozhodla prodat, a to nejednou se značným ziskem. V Čechách byl prototypem takového obchodování s konfiskáty samozřejmě Albrecht z Valdštejna, který ke svým operacím navíc využíval také širokého okruhu svých příbuzných, včetně nejvyššího purkrabího Pražského hradu Adama mladšího z Valdštejna. Ve výše zmíněném případě náměštského panství se ostatně objevují

---

(711) V zemských deskách moravských byly vloženy následující dokumenty: „Smlouva trhová o statek jinošovský“, „*Consens wegen Einlag der Güter Namiescht, Rossitz und Strutz*“, „Smlouva trhová o statky Náměšť, Jinošov, Rosice, Troubsko“, „*Vollmacht zue Einlegung der Güeter Namiess, Rossitz und Strutz*“ a „*Dobrá vůle na statek Náměšť, Rosice a Jinošov*“. ROHLÍK, M. (ED.): *Moravské zemské desky*. Brněnský kraj, III, s. 525–530. KNOZ, T.: *Državy Karla staršího z Žerotína*, s. 326–335. Jak bylo uvedeno výše, na možnost nechat se při vkládání do desek zastoupit pamatovalo i Obnovené zřízení zemské. JIREČEK, H. (ED.): *Obnovené zřízení zemské dědičného markrabství moravského*, hlava LXI, čl. 272, s. 236–237.

jména obou dvou Valdštejnů, ale také jejich obchodních partnerů Pavla Michny z Vacínova a Jana de Witte z Lilienthalu.⁷¹²

Na Moravě lze také vysledovat celou skupinu podobně angažovaných osob, které ovládly obchod s konfiskovanými statky a zprostředkované i úřad zemských desek, byť pravděpodobně přece jen ne srovnatelných s císařským generalissimem. Moravské konfiskace přece jen nedosahovaly rozsahu ani hloubky obdobného procesu v Českém království. Zpravidla se lze setkat se jmény stejných osob, které vystupovaly i jako nabyvatelé konfiskátů získaných vkladem od císařské dvorské komory. Čilým prodejcem statků na Moravě byl například výše zmiňovaný protireformační komisař a regent na některých konfiskovaných panstvích, připadlých kardinálu Dietrichsteinovi, Šimon Kratzer ze Schönsberga. Kratzer roku 1637 přistoupil k zemským deskám v olomoucké cúdě, aby do nich ve prospěch Otty Melandera vložil jen nedávno získaný statek Křetín, a to na základě jejich vzájemné „trhové smlouvy“ z roku 1629.⁷¹³ Křetín přitom patřil mezi typické moravské konfiskáty. Jeho dokumentace je obsažena jak v souboru oceňovacích protokolů, tak v konfiskačním protokolu.⁷¹⁴ Před Bílou horou tento statek náležel evangelíku Fridrichu Kaltenhofovi z Malejova, jemuž byl konfiskován a za 7 142 zlatých prodán Kratzerovi. Po pěti letech Šimon Kratzer ze Schönsberga tedy statek opět prodal. Svobodný dvůr Milonice byl Kratzerem prodán někdejšímu významnému příslušníku habsburského politického tábora Františku Magnisovi, který jej ovšem vzápětí prodal dál Jiřímu z Náchoda.⁷¹⁵ Tentýž Kratzer přitom zároveň konfiskáty kupo-

(712) Adam ml. z Valdštejna a Pavel Michna z Vacínova jsou podepsáni jako svědci na trhové smlouvě mezi Karlem st. ze Žerotína a Albrechtem z Valdštejna na statky Náměšť, Jinošov, Rosice a Troubsko, datované 27. září 1628. ROHLÍK, M. (ED.): *Moravské zemské desky*. Brněnský kraj, III, s. 527.

(713) Kratzer nejdříve získal Křetín dědičným listem od císaře Ferdinanda II., k intabulaci došlo roku 1626. MATĚJEK, F. (ED.): *Moravské zemské desky*. Olomoucký kraj, III, s. 507.

(714) Oceňovací protokol křetínského panství z 10. 10. 1622 je uložen v SÚA PRAHA, ČDKM IV., fasc. M 161, Morava, kart. 157, fol. 103–107. Srov. též SLOVÁK, J. (ED.): *Moravský konfiskační protokol*, s. 21. Křetín byl nejdříve konfiskován Fridrichu Kaltenhofovi z Malejova, který zemřel během povstání. Císařem byl pak statek prodán Simonu Kratzerovi ze Schönsbergu, ten ho 1629 dále prodal Ottovi Melanderovi ze Schwarzentalu a roku 1656 bylo již panství intabulováno Janovi Walderodemu. O změnách držby Křetína HOSÁK, L.: *Historický místopis země Moravskoslezské*, s. 320–321.

(715) V brněnských zemských deskách se k roku 1631 nachází „Vklad smlouvy trhové o dvůr svobodný v dědině Milonicích se panem Šimonem Krocerelem z Šönsperku a panem Františkem svobodným pánem z Magny“ a vzápětí „Vklad smlouvy trhové o dvůr svobodný v dědině Milonicích se panem svobodným pánem z Magny a Jeho Mti panem Jiřím hrabětem z Náchoda, nejvyšším sudím“. ROHLÍK, M. (ED.): *Moravské zemské desky*. Brněnský kraj, III, s. 574–575. Jiřího z Náchoda lze označit za osobu angažovanou při obchodu s někdejšími konfiskáty podobně jako Kratzera. Mezi jeho intabulovanými zisky ze sledovaného období

val. Za příklad může sloužit koupě statku Račice od prvního nabyvatele konfiskátu Jiřího Villingerera ze Schönenbergu nebo statku Hradisko od Kateřiny Šarovcové z Šarova, které byly zapsány do zemských desek roku 1630.⁷¹⁶ Podobně si počínali i další šlechtici, kteří v konfiskačním procesu viděli především způsob, jak se dostat k penězům i postavení: Zdeněk Žampach z Potnštejna prodal ostříhomskému arcibiskupovi Petru Pázmánymu vsetínské panství, které těsně po Bílé hoře získal od Albrechta z Valdštejna. Albrecht Sedlnický z Choltic intabuloval statky Brodek a Otaslavice císařskému komornímu radovi Jeronýmu Bonacinovi. Benedikt Palaší z Kasejova vložil do desek statek v Pohořelících ve prospěch Fridricha Kolkrejara z Czuder a Kojatice Jakubu Berchtoldovi z Uherčic, komisař Fridrich Jankovský z Vlašimi se zbavil statku Rácovice ve prospěch Kristýny Říčanské ze Zahrádek a plukovník Hanibal ze Schaumburga Velkého Beranova ve prospěch císařského hejtmana Eucharia Harstena.⁷¹⁷

Šimon Kratzer ze Schönsberga i další zmiňovaní prodejci reprezentovali spíše drobnější šlechtu, jež dovedla využít informací vyplývajících z jejich úřednických funkcí i blízkosti k nejvýznamnějším osobnostem v zemi. Mezi „obchodníky“ s konfiskáty se ve stejné době zařadili i představitelé nejvyšší moravské aristokracie. V první řadě mezi ně patřil kardinál Dietrichstein. Kardinál se po celou dobu konfiskačního procesu vyznačoval tím, že získával jmění i pozemkový majetek především pro svou vlastní osobu a svůj vlastní rod, zatímco ve prospěch katolické církve a olomouckého biskupství se v tomto ohledu přece jen zřejmě angažoval s poněkud menším zanícením. Dietrichstein v pobělohorském období například intabuloval statek Babice, který byl po porážce povstání konfiskován, ve prospěch jiného pobělohorského zbohatlíka, Pavla Michny z Vacínova.⁷¹⁸ Kromě Kratzera obchodoval kardinál i s dalšími z předních císařských úředníků pobělohorské éry, jako například s Jiřím z Náchoda nebo s konfiskačním komisařem Fridrichem Jankovským z Vlašimi. Fridrichovi z Vla-

---

byly statky Hostim a Lechovice. Statek Jinošov Jiří z Náchoda naopak v téže době intabuloval Karlu st. ze Žerotína. To zaokrouhlilo Žerotínovy državy na západní Moravě před jejich prodejem Janu Křítiteli z Verdenberga. TAMTĚŽ, s. 525, 542–543.

(716) „Smlouva trhová o dědinu Hradisko“ datovaná na tvrzi v Hluchově dne 16. 3. 1630, intabulovaná na soudu sv. Jana Křtitele v červnu roku 1630. „Kaufberednuss des Guet Ratschitz“ z 2. 4. 1629, do desek vložena na témže soudu. Jako svědkové zde vystupovali císařští konfiskační komisaři Fridrich Jankovský z Vlašimi a Jan Matyášovský z Matyášovic. MATĚJEK, F. (ED.): *Moravské zemské desky*. Olomoucký kraj, III, s. 534, 540–541.

(717) TAMTĚŽ. Olomoucký kraj, III., s. 566 (Vsetín), 569 (Brodek a Otaslavice). ROHLÍK, M. (ED.): *Moravské zemské desky*. Brněnský kraj, III, s. 534 (Uherčice), 599 (Velký Beranov).

(718) „Einlag des Dorf Babitz Herrn Grafen Paul Michna.“ ROHLÍK, M. (ED.): *Moravské zemské desky*. Brněnský kraj, III, s. 539.

šimi kardinál například zprostředkoval koupi, resp. přenechal panství Jemnice, což Vlašimovi umožnilo výrazným způsobem rozšířit državy na jihozápadě země a konečně se zařadit mezi přední nabyvatele konfiskátů.⁷¹⁹ Městečko Jiřice bylo zapsáno Jiřímu Otislavovi z Kopenice.⁷²⁰ Statek Ořechov prodal kardinál Alžbětě Pergarce z Pergu sotva po roce, co byl kardináloví panovníkem vložen do desek.⁷²¹ Od Kašpara Melichara ze Žerotína František z Dietrichsteina naopak koupil statek Pouzdřany, který byl po dlouhou dobu součástí židlochovického panství a po stejně dlouhou dobu o něj byly sváděny nejrůznější pře a spory.⁷²² K prodejm některých svých zisků přistoupil i Maxmilián z Liechtensteina, Adam mladší z Valdštejna nebo Maxmilián z Kounic.⁷²³ Mnozí představitelé knížecí vrstvy a nejvyšší aristokracie, pokud nešlo o nucené prodeje nekatolických

(719) O vztahu mezi Dietrichsteinem a Fridrichem z Vlašimi, a také o Vlašimově kariéře a postupném nabývání majetku, včetně zisku Jemnice ELIÁŠ, J. O.: *Fridrich a Hynek Jankovští*, s. 99–117, zde především s. 106–107. Jan O. Eliáš považuje koupi panství Jemnice na základě smlouvy z 3. července 1628 za 70 000 zlatých za nejvýhodnější pobělohorskou majetkovou transakci Fridricha Jankovského z Vlašimi. Jemnice náležela Fridrichovu příteli Jindřichu Zahraděckému ze Zahradek, který nedlouho předtím zemřel, když se dostal do finančních potíží, a panství zanechal svým nezletilým dětem Karlu Bohobudovi a Alžbětě, které z titulu funkce zemského hejtmána zastupoval právě kardinál František z Dietrichsteina. Částka 70 000 zl. byla zaplacená věřitelům zmiňovaných sirotků.

(720) Jiřice kardinál Dietrichstein předtím na základě „smlouvy trhové“ z 30. 7. 1626, k jejíž intabulaci došlo roku 1628, koupil za 5 000 zl. od Jáchyma Španovského z Lisova. ROHLÍK, M. (ED.): *Moravské zemské desky*. Brněnský kraj, III, s. 517. Prodej městečka a statku Jiřímu Otislavovi z Kopenice se uskutečnil roku 1635 vkladem na základě smlouvy z 23. 4. 1634. TAMTÉŽ, s. 595.

(721) „Vklad smlouvy trhovej o statek ořechovskej tejj Alžbětě Pergarce z Pergu, rozené Kummertovně etc.“ Statek jí byl intabulován na svatopostním zemském soudu roku 1626, smlouva je datována 2. února téhož roku a zní na 10 000 zlatých. Vzhledem ke skutečnosti, že podle předchozí kupní smlouvy Dietrichstein císaři za panství Nové Město a statek Ořechov společně zaplatil 38 081 zlatých (částky za jednotlivé statky ve smlouvě uvedeny nejsou), na prodeji samotného Ořechova Alžbětě Pergarce evidentně vydělal. TAMTÉŽ, s. 489, 503.

(722) Smlouva trhová na Pouzdřany na 70 000 zl. byla intabulována 1630 a datovaná 22. 7. 1630. Kardináloví instrukce k jednání o příkup pouzdřanského statku k mikulovskému panství. TAMTÉŽ, s. 557. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 505, kart. 164, květen 1630, fol. 12. Zajištění věna Marie Anny z Dietrichsteina na pouzdřanském statku. TAMTÉŽ, inv. č. 515, kart. 166, duben 1631. Urgence nedoplatku kupní ceny za Pouzdřany sestrami Žerotínovými u kardinála. TAMTÉŽ, inv. č. 546, kart. 174, září 1633, fol. 376–382.

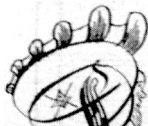
(723) Nabyvatelem Liechtensteinových Luhačovic a Valdštejnových Milotic byl uherský šlechtic Gabriel Serényi ze Serynu, jenž se měl v pobělohorském období stát jedním z předních představitelů moravské aristokracie. MATĚJKA, F.: *Moravské zemské desky*. Olomoucký kraj, III, s. 550. Maxmilián z Kounic prodal panství Litenčice. Kupcem tohoto panství byl další významný uherský šlechtic, který získal statky na Moravě, ostříhomský arcibiskup Petr Pázmány. TAMTÉŽ, s. 510.

pánů, však přece jen ve srovnání s analogickou situací v Čechách s většími převody čerstvě nabytého majetku vyčkávali. Někteří z nich začali prodávat a kupovat vzápětí po skončení konfiskačního procesu a zároveň po smrti kardinála Dietrichsteina. Tehdy totiž shodou okolností došlo k první krátké stabilizaci, která souvisela s ukončením vojenské kampaně a podepsáním pražského míru. Před koncem první poloviny 17. století se na Moravě objevily osobnosti, které v obchodní aktivitě s někdejšími konfiskáty nepochybně mohly se Šimonem Kratzerem, Jiřím z Náchoda, Fridrichem Jankovským z Vlašimi nebo s Františkem z Dietrichsteina rovnocenně soutěžit. Nejaktivnějším z nich patrně byl zemský hejtman ze čtyřicátých let 17. století (podobně jako ve dvacátých letech Dietrichstein) a pokořitel Valachů Jan z Rottalu.⁷²⁴ Jiní šlechtici vyčkávali na konec války nebo na získaných dominiích uvažovali o založení rodové tradice.

---

(724) KNOZ, T.: *Državy Karla staršího ze Žerotína*, s. 272–276.

aus dem gegenwärtigen
Jahre 1835 und
Quartal die von
unserm hiesigen
und hiesigen
am 13 April 1835

Seit dem 1. Juli an
des hiesigen Comissa
nicht gegenwärtig und
stetig: als fortlaufend
berden für die hiesigen
des hiesigen, die hiesigen
cution während nicht